

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Kädet ylös jos naurattaa!

Tutkimus suomenkielisen stand up -komiikan tulkkaamisesta viittomakielelle

Mira Laakso

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Huhtikuu/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mira Laakso	Sivumäärä 40 ja 1 liitesivu
Työn nimi Kädet ylös jos naurattaa! Tutkimus suomenkielisen stand up -komiikan tulkkauksesta viittomakielelle	
Ohjaava(t) opettaja(t) Liisa Halkosaari	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Helsinki Comedy Oy	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää kuinka suomalainen stand up -komiikka toimii viittomakielelle tulkattuna, sekä kuinka kuulevien ja kuurojen huumorit eroavat toisistaan. Opinnäytetyön aihetta tutkittiin puolistrukturoitujen teemahaastattelujen kautta, johon oli valittu viisi viittomakielistä, iältään 19-46 -vuotiasta henkilöä.</p> <p>Haastattelun pohjana toimi vuoden 2010 Helsinki Comedy Festivalilla tulkatut ja taltioidut stand up -esitykset. Tutkimusaineistoon videoleikkeitä valikoitui yhteensä kuusi kappaletta. Näiden kuuden videoleikkeen sisältämät vitsit (yhteensä 11 kappaletta) jaoteltiin kuuteen ryhmään niiden sisältämien kielellisten ominaisuuksien perusteella. Nämä kuusi ryhmää ovat: monitulkintaiset ilmaisut, puheen rytmitys ja painotus, visuaalisuus ja fyysisuus, vuorovaikutus, suomenkieleen ja kulttuuriin perustuvat ilmaisut, sekä vieraskieliset ja sanattomat ilmaisut. Kunkin ryhmän ominaisuuksia pohdittiin tulkkauksen näkökulmasta.</p> <p>Tutkimustuloksissa esitellään haastateltavien mielipiteet kunkin vitsin kohdalla, ja näitä vastauksia peilataan edellä mainittujen kuuden ryhmän ominaisuuksien valossa. Tulokset antavat osviittaa siitä, millaisia ajatuksia viittomakielisillä on suomalaisen stand up -komiikan toimivuudesta viittomakielelle tulkattuna ja millaisia eroja kuurojen ja kuulevien huumorissa koetaan olevan. Haastatteluaineiston ollessa pieni ei tutkimuksen perusteella voi tehdä kuitenkaan koko kohderyhmää koskevia yleistyksiä.</p> <p>Opinnäytetyötä voivat hyödyntää viittomakielen tulkit. Stand up -komiikan tulkkauksen on mielenkiintoinen, mutta äärimmäisen haastava tulkkauksen laji. Opinnäytetyön kautta tulkit voivat saada hyödyllisiä vinkkejä siitä, millaisia asioita tulkin on hyvä ottaa huomioon stand up -komiikan sekä huumorin tulkkauksessa ylipäätään.</p>	
Asiasanat stand up -komiikka, suomalainen viittomakieli, tulkkauksen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Mira Laakso	Number of Pages 40 + 1
Title Hands up if you laugh! A survey of Finnish stand up -comedy interpreted in Sign Language	
Supervisor(s) Liisa Halkosaari	
Subscriber and/or Mentor Helsinki Comedy Oy	
Abstract <p>The aim of the thesis is to find out how the Finnish stand-up comedy works through sign language interpreters, and how hearing and deaf humor differ from each other. Thesis topic was studied as semistructured thematic interviews, in which was selected for five deaf, between ages 19-46 years.</p> <p>Interview was based on the stand up -comedy performances, interpreted and recorded in 2010 Comedy Festival in Helsinki. Research material, video clips selected for a total of six. These six video clips contained jokes (total of 11 pieces) were divided into six groups according to their content of linguistic properties. These six groups are: ambiguous expressions, speech rhythm and stress, physicality and visuals, interaction, words based on Finnish language and culture, and foreign-language and non-verbal expressions. Each group features were discussed from the perspective of interpretation.</p> <p>The opinions of the interviewees` for each case of a joke are presented in the results. These responses are examined in the light of the above-mentioned six groups. The results give some examples of what kind of thoughts deaf people have of stand-up comedy transmitted by interpreter. The results also present the differences between deaf and hearing people humor. The interview material is small, so no generalizations can be made based on the data.</p> <p>This thesis can be used by Sign Language interpreters. Stand-up comedy is an interesting, but extremely challenging type of interpretation. Thesis can provide useful tips for what kind of things interpreters is good to concentrate while interpreting humor or stand up -comedy.</p>	
Keywords Stand up -comedy, Finnish Sign Language, Interpretation	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 HUUMORISTA	5
2.1 Huumorin kielelliset keinot	5
2.2 Stand up -komiikka	8
2.3 Huumorin kulttuurisidonnaisuus	8
2.3.1 Eroja kuulevien ja kuurojen huumorissa	8
2.3.2 Esimerkkejä viittomakielisten vitseistä	10
3 TULKKAUSPROSESSIN KUVAUS	12
3.1 Tulkkausprosessin vaiheet	13
3.2 Viihdyttävän esityksen tulkkausprobleemia	14
3.3 Etukäteisvalmistautumisen merkitys tulkkauksen laatuun	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
4.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	15
4.2 Tutkimuskysymykset ja tiedonkeruu	16
4.3. Tutkimusmateriaalina toimineet tulkatut stand up -esitykset	17
4.4 Kokemuksia tulkkaustilanteista Helsinki Comedy Festivalilla 2010	21
5 TUTKIMUSTULOSTEN RAPORTOINTI	24
5.1 Monitulkintaiset ilmaisut	25
5.2 Puheen rytmitys ja painotus	25
5.3 Visuaalisuus ja fyysisuus	27
5.4 Vuorovaikutus	28
5.5 Suomenkieleen ja kulttuuriin perustuvat ilmaisut	28
5.6 Sanattomat ja vieraskieliset ilmaisut	29
6 TULOSTEN POHDINTA	29
6.1 Luotettavuuden arviointia	33
7 LOPUKSI	34
LÄHTEET	37
LIITE 1 Haastattelua ohjanneet kysymykset	39
LIITE 2 Haastatteluaineistona toimineet stand up -esitykset (DVD)	

1 JOHDANTO

Stand up -komiikka on suhteellisen uusi taiteenlaji Suomessa, mutta se on ammattimaistunut nopeasti. Huumorin tulkkaus asettaa tulkin monenlaisten haasteiden eteen. Opinnäytetyössäni pohdin voiko suomenkielistä stand up -komiikkaa tulkata viittomakielelle niin, että vitsit säilyisivät ymmärrettävinä ja hauskoina myös viittomakieliselle yleisölle. Pysin myös selvittämään kuinka kuurojen huumori eroaa kuulevien huumorista. Vertailen kuulevien ja kuurojen huumoria tutkimukseni kautta.

Tutkimuksessani kartoitan viittomakielisten ajatuksia suomenkielisen stand up -komiikan toimivuudesta viittomakielelle tulkattuna, sekä kuurojen ja kuulevien huumorin eroavaisuuksia. Tutkin aihetta puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Pyysin viittä kohderyhmän edustajaa arvioimaan kuinka vitsit toimivat tulkattuina. Tutkimuksen haastattelumateriaali muodostuu kuudesta videoleikkeestä, joissa tulkkaan kolmen eri koomikon stand up -esityksiä Helsinki Comedy Festivalilla 8.-9.9.2010. Lisäksi kartoitin millaisia toiveita kohderyhmällä on liittyen tulkin toimintaan tämäntyyppisissä tulkkauksissa, mitä mieltä he ovat tulkin käyttämistä tulkkausratkaisuista sekä mitkä ovat tärkeimmät elementit kuurojen huumorissa.

Opinnäytetyöni yhteistyökumppanina toimii Helsinki Comedy Oy, joka tilasi minulta kahden stand up -esityksen tulkkauksen viittomakielelle vuoden 2010 Helsinki Comedy Festivalille. Festivaalin järjestäjät halusivat toteuttaa tapahtumaa ”Kulttuuria kaikille” -hengessä, jonka vuoksi he tarjosivat ohjelmistossaan myös viittomakielelle tulkattuja esityksiä.

2 HUUMORISTA

Huumorin määrittelyä vaikeuttaa se, että huumoria esiintyy kaikilla viestinnän tasoilla ja kaikissa viestintätilanteissa (Kinnunen 1994, 9-10). Suomen kielen perussanakirja (1990, 244) määrittelee huumorin sydämelliseksi leikkisyydeksi, pilailuksi tai leikinlaskuksi. Huumori on myös myötätuntoinen tapa suhtautua erilaisiin elämänilmiöihin (Suomen kielen perussanakirja 1990, 244).

Erik Ahlman ja Aarni Penttilä kirjoittavat tiivistyksen eli tihennyksen merkityksestä sanaleikeissä. Vitsin tehoa lisää, kun sitä tiivistetään esimerkiksi jättämällä selittäviä ilmaisuja pois, käyttämällä monimerkityksisiä sanoja tai korvaamalla sanoja toisella. (Vilenius & Jarla 2011, 21.) Käsillä olevassa työssä tarkastellaan suomenkielisten vitsien toimivuutta viittomakieliselle kohdeyleisölle.

2.1 Huumorin kielelliset keinot

Kielellisen leikittelyn lähtökohtana on kielen kaksitasoisuus: muoto ja merkitys voidaan erottaa toisistaan. Erottamismahdollisuuteen liittyy tieto tasojen välisistä merkityssopimuksista. Kielellistä leikittelyä on kuvattu uutta luovaksi kielenkäytöksi, johon usein liittyy yllättävyyttä ja huvittavuutta. Leikittelyä voidaan pitää myös kieleen kohdistuvana anarkiana, vaikka leikittely ei varsinaisesti rikkoisikaan kielen sääntöjä. (Vilenius & Jarla 2011, 31.)

Kielellinen leikittely tuottaa usein huumoria, mutta kielileikkien ei välttämättä tarvitse olla vitsikkäitä. Aarni Penttilän (1966, 207) mukaan hyvät kielileikit voivat perustua myös älykkyyteen tai yllättävyyteen. Penttilän mielestä kaikkein älykkäimmät sanaleikit eivät osoita suoraan, että sana tai sanaliitto voidaan ymmärtää tavallisesta kielenkäytöstä poikkeavalla tavalla. (Vilenius & Jarla 2011, 31.)

Aarikka-Stenroos (1995, 24) kirjoittaa, että kielelliseen leikittelyyn liittyy usein yllättävyyden lisäksi huvittavuutta. Ristiriitaisuus on olennainen tekijä kielellisessä leikittelyssä. Kielellisessä leikittelyssä ristiriitaisuus näkyy esimerkiksi ilmauksen merkityssisällössä tai muodossa, joissakin tapauksissa molemmissa. Sanaleikeille

tyypillistä on myös hyödyntää aihepiirejä, joiden ympärille leikittelyä kerääntyy. Tällaisia aihepiirejä ovat G.B. Milnerin (1972, 22-23) mukaan esimerkiksi seksuaalisuus, erityisesti heteroseksuaalisuudesta poikkeava seksuaalisuus, sekä ruumiin-toimintoihin liittyvät seikat, kuten imetys, raskaus, alastomuus, ruuansulatus, ves-sahuumori, sekä tietyt kuoleman aspektit. Leena Kytömäki (1986, 55) lisää Milne-rin esittämiin aihepiireihin vielä päihtymyksen. (Vilenius & Jarla 2011, 31-32.)

Kielellisen leikittelyn keinoihin lukeutuvat muun muassa monitulkintaista ilmaisua sisältävät homonymia ja polysemia. Homonymia tarkoittaa kielitieteessä sanojen rakenteellista monitulkintaisuutta. Sanat ovat keskenään homonyymeja, jos ne kirjoitetaan tai äännetään samalla tavalla, mutta niillä ei ole muuten mitään tekemistä toistensa kanssa. Polysemia puolestaan on monimerkitysisyyttä. Polysemiolla tarkoitetaan sitä, että yksi ja sama sana saa eri yhteyksissä erilaisia merkitysvivah-teita tai kokonaan uuden merkityksen. (Karlsson 1998, 213.) Muita kielellisen leikit-telyn keinoja ovat esimerkiksi idiomaattiset ilmaisut, fraasit ja sananparret (Vilenius & Jarla 2011, 96).

Erik Ahlman pohtii artikkelissaan monien vitsien nojaavan homonymiaan. Ahlmanin mukaan sanaleikeissä on kaksi tärkeää tekniikkaa: saman aineksen käyttämi-nen ja tihennys eli tiivistys. Ensimmäisestä esimerkkinä Ahlman mainitsee lau-seen SAIRASTUVALLA ON PAIKKA SAIRASTUVALLA. Tässä esimerkissä ho-monyyminen sana siis toistetaan. Homonyyminen sana esiintyy kaksi kertaa eri merkityksissä myös lauseessa HEINÄ EN TAHTOISI OLLA HOIKKA KUIN HEI-NÄ. Tihennytyssä sanaleikissä puolestaan homonyyminen sana esiintyy vain ker-ran, esimerkiksi PÄIVÄLLÄ KYLVIN PELLOLLA, ILLALLA SAUNASSA. (Vilenius & Jarla 2011, 45-46.)

Leena Kytömäki kertoo Suomen Kuvalehden haastattelussa polysemian olevan yleinen kielen ansa. Polyseemisissä vitseissä sanalla on usein yleismerkityksen rinnalla sanastoon vakiintunut suppeampi merkitys, esimerkiksi EURA YRITTÄÄ SELVITÄ ILMAN RAITTIUSSIHTEERIÄ. (Vilenius & Jarla 2011, 61.) Hyviä esi-merkkejä polysemiolla leikittelystä löytyy muun muassa Fingerpori -sarjakuvista, joita Maijastiina Vilenius tutkii teoksessaan ”Minä sinulle homonyymit näytän! - Kielellinen leikittely Pertti Jarlan Fingerpori -sarjakuvassa”. Yksi tällainen esimerk-

ki liittyy vitsiin, jossa ydinsanana toimii sana HERÄTYS. Kyseinen Fingerpori -kuvasarja on kolmiruutuinen. Ensimmäisessä ruudussa esiintyvät Heimo Vesa sekä hänen vaimonsa Irma Kääriäinen, jotka ovat käymässä nukkumaan. Irma tuskailee kaikista kelloista olevan patterit lopussa, johon Heimo tuumaa tilaavansa puhelinherätyksen. Keskimmäisessä ruudussa kuvataan puhelimen soimista Heimon ja Irman nukkuessa. Viimeisessä kuvassa Heimo vastaa puhelimeen, josta kysytään ”Oletteko kuulleet Vapahtajastamme Kristuksesta?”

Esimerkissä vitsin ydin on siis sana HERÄTYS, jolla voidaan tarkoittaa joko konkreettista unesta heräämistä tai vaihtoehtoisesti uskonnollista tai hengellistä heräämistä. Lukijan odotuksena on, että puhelinherätyksellä tarkoitetaan sitä, että puhelin toimii herätyskellona. Kun puhelimesta kuuluukin uskonnollista puhetta, lukija oivaltaa, että HERÄTYKSEN merkitys on odotuksenvastainen. (Vilenius & Jarla 2011, 62.)

Fingerpori -sarjakuvan stripeistä löytyy runsaasti myös muita kielellisen leikittelyn keinoja. Esimerkki fraaseilla eli sanonnoilla leikittelystä löytyy sarjakuvasta, jossa sana PAHA näyttäytyy kahdessa eri merkityksessä. Kyseinen kuvasarja muodostuu kolmesta kuvasta, joista jokaisessa esiintyy kaksi miestä, Heimo Vesa sekä Allan Kurma. Ensimmäisessä kuvassa Heimo Vesa tokaisee ”MINÄ EN TEKISI PAHAA KÄRPÄSELLEKÄÄN”. Toisessa kuvassa kärpänen liihottaa paikallaan seisovien miesten ympärillä. Kolmannessa kuvassa kärpänen oksentaa Heimo Vesan eteen.

Ensisijaisesti fraasilla EI TEKISI PAHAA KÄRPÄSELLEKÄÄN TARKOITETAAN, ETTEI KOHTEENA OLEVA HENKILÖ OLE ILKEÄ, HÄIJY, JULMA, PAHANTAPAINEN TAI SYDÄMETÖN. Adjektiivi PAHA voi tarkoittaa myös epämiellyttävää, epämielistä, vastenmielistä, inhottavaa tai etovaa, esimerkiksi PAHA HAJU. Paha voi esiintyä myös substantiivisena, kuten lauseessa MINUN TEKEE PAHAA, ”VOIN HUONOSTI, MINUA ETOO”. Sarjakuvassa kuvataan siis oksentava kärpänen, joten huvittavuus perustuukin siihen, että kärpästä etoo miehen läsnäolo. (Vilenius & Jarla 2011, 112-113.)

2.2 Stand up -komiikka

Stand up -komiikka on komiikkaa, jossa koomikko on yleensä yksin lavalla ja pyrkii esiintymisellään naurattamaan yleisöä (Wickström 2005, 11, 151). Tarkoitus on antaa vaikutelma juuri sillä hetkellä improvisoidusta esityksestä, vaikka esitys voi olla tarkkaan ennakoon kirjoitettu. (Toikka & Vento 2000, 12, 19.)

Stand up -komiikka koostuu perinteisesti setupista ja puncheista. Setupissa pohjustetaan tilannetta määrittelemällä aika, paikka ja henkilöt ja punch antaa kerronnalle napautuksen, yllättävän huipennuksen, joka lopulta tekee jutusta hauskan. (Toikka & Vento 2000, 23-24, 33; Wickström 2005, 165.)

Esityksen rakenne ja esitystapa vaihtelevat jokaisen koomikon oman persoonallisen tavan mukaan. Osa kertoo pitkiä draamallisia tarinoita, joissa on paljon sivupersoonia ja toisilla on monta lyhyttä katkelmaa linkitettynä erilaisilla mielleyhtymillä. (Toikka & Vento 2000, 26, 32.) Kokonaisuutta pidetään kasassa vuorovaikutuksen ja aasinsiltojen avulla. Lopullisesti rakennelma koostuu erilaisista koomikon käyttämistä elementeistä: liike, eleet, dialogi, äänensävyyn ajoitus, rytmi, tyyli, tarpeisto, valaistus, ääniefektit ja tauot. (Toikka & Vento 2000, 42; Wickström 2005, 35.)

2.3 Huumorin kulttuurisidonnaisuus

Kulttuurilla ja huumorilla on läheinen suhde. Varsinkin kielellisen huumorin todetaan olevan lähes aina kulttuurisidonnaista ja siksi vaikeaa kääntää. Sanaleikkien kääntämisessä useimmiten parhaaksi käännettäväksi todetaan vitsin korvaaminen toisella, tulokielellä paremmin toimivalla vitsillä. Tämän keinon käyttöä rajoittaa se, että alkuteksti korostaa lähtökulttuuria, ja tätä piirrettä ei saisi kadottaa käännökssäkään. (Harve, M. 2000, 3.)

2.3.1 Eroja kuulevien ja kuurojen huumorissa

Viittomakielistä huumoria ja huumorin tulkkausta suomen kieleen tai viittomakieleen ei Suomessa ole tutkittu ja siitä on hyvin vähän kirjoitettua kokemustietoa. Vuonna 1992 Päivi Homi on lisensiaatintyössään ´Huumori osana kuurojen kulttuuria´ informanttien kautta tutkinut kuurojen huumoria. Vuonna 2000 Seppälä ja Äärynen kokosivat tietoa kuurojen huumorista opinnäytetyössään ´Kuurojen huumorin pilat ja palat´. Huhtalan keväällä 2009, sekä Lehtisen ja Niemelän vuonna 2011 ilmestyneet opinnäytetyöt ovat tähän mennessä ainoat huumorin tulkkaamista ja kääntämistä käsittelevät opinnäytetyöt.

Kuurojen huumorissa leikitellään usein kuurojen ja kuulevien maailmojen eroilla ja yhteentörmäyksillä. Myös sormiaakkosiin liittyvät leikit, viittomakielen tulkkeihin ja kuurojen apuvälineisiin liittyvät vitsit sekä elämän humoristiset tapahtumat ovat usein humorististen esitysten aiheina. Kuurot hauskuuttavat toisiaan myös tekemällä pilaa itsestään. Kuurojen huumorin on tutkittu olevan kansainvälistä, mikä johtune siitä, että kuurojen kokemukset valtaväestön keskuudessa elämisestä ovat kaikkialla samankaltaisia. (Homi 1992, 11–14.)

Huumorin tulkkaaminen kieleltä toiselle on aina haastavaa, sillä kielet ja kulttuurit eroavat toisistaan. Kohdekielestä ei aina löydy vastinetta lähtökieliselle ilmaisulle, jolloin huumori ei välity samalla tavalla. Viittomakieli on visuaalinen kieli, joten pelkkä suomenkielinen vastine ei aina riitä hauskan asian välittämiseksi. Tärkeää on kääntää myös merkitys. (Lehtinen & Niemelä 2011, 6.)

Suomessa stand up -kulttuuri on kuurojen keskuudessa vielä melko tuntematonta. Viittomakielisiä stand up -esityksiä ei ole järjestetty, sillä Suomessa ei ole kuuroja stand up -koomikoita. Tilanne Suomessa on hieman erilainen kuin muualla Maailmassa. Amerikassa kuuroja stand up -koomikoita on useita, esimerkiksi John Maucere, Crom Saunders sekä Richard Layton. Euroopassa tunnettuja kuuroja koomikoita ovat muun muassa Patrick Fischer, sekä Iso-Britanniassa viittomakielistä stand up -komiikkaa vuodesta 2005 lähtien esittänyt, maansa ainoa kuuro stand up -koomikko John Smith.

BBC News Nottinghamin haastattelussa (2011) Smith kertoo esiintyneensä Iso-Britannian lisäksi myös muualla Euroopassa. Joskus hänen esityksissään on mukana viittomakielen tulkki, mutta hän ei koe tulkin läsnäoloa välttämättömäksi, sillä

hän käyttää esiintymisessään kehonkieltä, ilmeitä sekä rekvisiittaa, mikä tekee hänen huumoristaan ymmärrettävää myös kuulevalle yleisölle. Smith kuvailee huumoriaan hyvin visuaaliseksi. Lisäksi hän kertoo, että kuurotietouden levittäminen on tärkeä osa hänen esiintymistään. (BBC News Nottingham 2011.)

Suurin eroavaisuus kuulevien ja kuurojen huumorissa lienee se, että kuulevien huumori perustuu sanaleikkeihin, kun taas kuurojen huumori visuaalisuuteen. Kuurojen on vaikea ymmärtää kuulevien auditiivisuuteen perustuvaa huumoria. Yhtä lailla kuurojen visuaalisuuteen ja eleisiin perustuva huumori on mielenkiintoista kuulevalle väestölle. (Deaf World Missions 2012.)

Kuurojen vitsit saattavat suomeksi käännettyinä kuulostaa aivan tavalliselta lauseelta ilman hauskoja kohtia tai loppuhuipennuksia. Sen sijaan viittomakielellä vitsien hauskuus toteutuu hauskuuden piilissä viittomien rakenteissa. Myös kuulevien ja kuurojen ajattelutavoissa on eroja. Kuurot harvemmin ajattelevat sanoin tai lausein, vaan visuaalisin käsittein, toisin kuin kuulevat. (Deaf World Missions 2012.)

Toinen selkeä ero kuulevien ja kuurojen huumorissa liittyy vitsien aiheisiin. Siinä missä kuulevat kertovat yleismaailmallisia vitsejä, kuurot vitsailevat usein kuulevien kustannuksella. Kyse ei kuitenkaan ole mauttomasta pilailusta, vaan pikemminkin sorretun kulttuuriryhmän löytämästä hilpeydestä siitä, mistä valtaväestö heitä usein säälii. Kuurojen vitsit sisältävät usein ajatuksen, että kuuroille on jotakin hyötyä kuuroudesta. Kuurojen vitsien aiheet liittyvät usein kuurouteen ja viittomakielisten maailmaan yhdistettäviin käsitteisiin aina kuulolaitteista ja sisäkorvaistutteista viittomakielen tulkkeihin, heidän ammattietiikkaansa ja vaitiolovelvollisuuteen. (Deaf Humor 2012.)

2.3.2 Esimerkkejä viittomakielisten vitseistä

Tässä kappaleessa esittelen poimimiani esimerkkejä viittomakielisten vitseistä. Seuraavat vitsit (1, 2, ja 3) sisältävät kuurojen huumorille tyypillisiä, kuurouteen liittyviä aiheita.

Vitsi 1. Neljä yorkshireläismiestä

Neljä yorkshireläismiestä kilpailevat siitä, kenen nuoruusaika on ollut kaikkein ankeinta. Panoksena kisassa on kymmenen punnan seteli. Mies, joka kykenee kertomaan ankeimman tarinan elämästään, voittaa itselleen tuon setelin. Mies, joka kertoo elämästään ensimmäisenä, on varma siitä, että hänen nuoruutensa on ollut ankeinta, sillä hänen perheensä oli köyhä ja ruoka vaatimatonta. Toinen mies panee paremmaksi kertomalla, ettei heidän kotonaan ollut lainkaan sähköä, joten perheen oli viitottava kynttilänvalossa. Lisäksi heidän talonsa katossa oli runsaasti reikiä, joista vesi satoi sisälle.

Kolmas mies kertoo vieläkin järkyttävämmän tarinan, jossa heidän perheensä häädettiin kodistaan kadulle asumaan, sillä hänen kuuro isänsä ei osannut lukea vuokralappuja, eivätkä velkojat ymmärtäneet heidän viittomistaan. Kadulta he muuttivat asumaan salaa Kuurojen Yhdistyksen kellaritiloihin. Kellaritiloissa heidän elinolosuhteensa rottien keskellä olivat epämiellyttävät. Lisäksi heidän sormikkaisaan oli reikiä ja heidän sormensa jäätyivät, mikä teki sormittamisesta vaikeaa. Kolmas mies kertoo myös, että hänen isänsä pikkurilli kylmettyi niin pahasti, että se turposi ja irtosi lopulta kokonaan. Tämän vuoksi isä ei kyennyt viittomaan sanoja, joissa tarvitaan pikkurillia, kuten esimerkiksi sanontaa ”paha poika”. Niinpä mies ei ymmärtänyt isänsä toruja.

Kolmas mies on jo varma, että on voittanut potin, kunnes neljäs mies toteaa, että hänen nuoruutensa oli ankein, sillä hänen vanhempansa olivat kuulevia. Kolme muuta miestä säälivät neljättä miestä ja luovuttavat setelin nöyrästi voittajalle. (The World of Deaf humor 2012.)

Vitsissä kuurot miehet keskustelevat keskenään nuoruusajoistaan. Vitsin aihe liittyy selkeästi kuurojen ja kuulevien vertailemiseen. Vaikka tarinoissa kerrotaankin useita tilanteita, joissa kuurous on tuottanut miehille ongelmia, ovat miehet yksimielisiä siitä, että ankein tilanne on ollut kuitenkin miehellä, jonka vanhemmat ovat kuulevia.

Vitsi 1. Motelli

Kuuro pariskunta oli hiljattain mennyt naimisiin. Eräänä yönä pariskunnan ollessa häämatkalla, mies lähti hakemaan purtavaa. Hän palasi takaisin motelliin, mutta unohti missä heidän huoneensa sijaitsee. Niinpä mies ryhtyi soittamaan autonsa torvea, kunnes motellihuoneiden kaikissa ikkunoissa - yhtä lukuun ottamatta - sytyivät valot. Siitä hän tunnisti, missä hänen kuuro vaimonsa nukkui, tietenkin. (Deaf Humor 2012.)

Vitsissä kuurous käännetään hyödyksi, mikä on tyypillistä kuurojen huumorille.

Vitsi 3. Jättiläinen

Eräänä päivänä jättiläinen valtasi pienen kylän. Kylän asukkaat kauhistuivat huomattessaan jättiläisen ja yrittävät paeta suurta otusta ympäriinsä. Yhtäkkiä jättiläi-

nen kiinnitti huomionsa kauniiseen vaaleaan naiseen. Hän katsoi edessään tärkeää naista, silitti hänen hiuksiaan ja huudahti: ”Olet niin kaunis!” Nainen katsoi jättiläistä peloissaan. ”En voisi koskaan satuttaa sinua”, jättiläinen viittoi naiselle. ”Minä rakastan sinua”, hän jatkoi. ”Meidän pitäisi mennä naimisiin!” Tuottaessaan viittoman MENNÄ NAIMISIIN, jättiläinen murskasi naisen. ”Noniin, tässä huomataan, että puhuttu kieli on viitottua parempi” jättiläinen valitti. (Deaf Humor 2012.)

Bellugi ja Klima (2000) kirjoittavat teoksessaan, että usein viittomakielellä vitsien hauskuus piilee siinä, millä tavalla viittomia tuotetaan. Tämä vitsi on hyvä esimerkki juuri viittomavalinnoin syntyneestä vitsistä. Tämä vitsi on siis kielellisesti toimiva amerikkalaisessa viittomakielellä. Lisäksi vitsistä löytyy ironiaa, sillä kulttuurisesti viittomakieliset vastustavat oralismia, eli puhutun kielen opettamista kuuroille ja viittomakielen käytön kieltämistä. Ironiaa piilee siis jättiläisen päätelmässä siitä, että puhutun kielen käyttäminen olisi säästännyt naisen hengen. (Deaf humor 2012.)

3 TULKKAUSPROSESSIN KUVAUS

Tutkimuksen haastatteluaineisto koostuu viittomakielelle tulkatuista stand up -esityksistä. Tutkimuksella pyritään selvittämään onko suomenkielistä stand up -komiikkaa mahdollista tulkata viittomakielelle niin, että vitsit säilyttävät luonteensa.

Tulkkauksen kannalta on tärkeää, että tulkki ymmärtää täsmälleen, mistä puhutaan. Työkielten eli viittomakielen ja suomen kielen hallinta on välttämätöntä. Tietämättömät luulevat usein, että viittomakielentulkkaus on helppoa, jos vain osaa viittoa. Asia ei kuitenkaan ole niin. Tulkatessa tulkin tulee ottaa vähintään kolme asiaa huomioon: alkuperäisellä kielellä esitetyn viestin sisältö eli merkityksen ymmärtäminen, merkityksen siirtäminen kohdekielelle ja merkityksen tuottaminen kohdekielellä niin, että alkuperäisen viestin tarkoitus ei muutu. (Stewart, Schein & Cartwright 1998, 31.)

Dennis Cokelyn sosiolingvistinen tulkkausmalli vuodelta 1992 on yksi eniten käytetyistä. Mallissa on tutkittu sitä, että kun tulkki on saanut tiedon ja siirtänyt sen lyhytkestoiseen muistiin, alkaa merkitysten ymmärtämisen prosessi. Sanoman merkityksen ymmärtämiseen vaikuttavat käsiteltävä asia ja kuinka tulkki ymmärtää

sen, tulkin ennakkotiedot, asiasta syntyvät assosiaatiot sekä kulttuuriset tekijät. (Cokely 1992, 127.)

3.1 Tulkkausprosessin vaiheet

Alussa tulkki keskittyy viestin vastaanottamiseen ja sanoman esikäsittelyyn. Tässä vaiheessa teksti tunnistetaan, ja lähdeteksti siirretään lyhytkestoiseen muistiin odottamaan kokonaisuuden loppua. Suurin osa sanoman katoamisesta eli unohamisesta tapahtuu juuri tällöin. Loppua sanomaa työstetään ja sen merkitys koodataan. Kun merkitys on ymmärretty, voidaan määritellä lähdekielen vastaavuus kohdekieleen ja jatkaa näin työstämistä. Kielten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä punnitaan, ja kulttuurien väliset erot huomioidaan. Sanoma siirtyy lopulta kohdekielen pitkäaikaiseen muistiin. (Cokely 1992, 125 – 128.)

Viestin vastaanottamisessa, eli sanoman tunnistamisprosessissa olennaisia tekijöitä ovat tulkin lähdekielisen leksikon ja syntaksin hallinta, mutta merkitystä on myös akustisilla olosuhteilla, sekä tulkin tarkkaavaisuudella. Väärin ilmaiseminen voi toisinaan - joskin vain yksittäisten sanojen kohdalla - olla puhtaasti seurausta tulkkauksen ensimmäiseen osavaiheeseen liittyvästä väärin kuulemisesta. (Selin 2001, 6, 8.) Vastaanotetusta viestistä karsitaan pois merkityksettömät sanahahmot. Jäljelle jäävät pyritään tunnistamaan, sekä liittämään kontekstiin. (Cokely 1992, 127.)

Kaikki tunnistetut yksiköt kootaan lyhytkestoiseen muistiin odottamaan, kunnes tallessa on riittävästi materiaalia sanoman ymmärtämiseen. Tarpeellisen määrän koko riippuu siitä, analysoidaanko yksiköitä sanaston, sanontojen, lauseiden vai diskurssin tasolla. (Cokely 1992, 127.) Se, kuinka syvällisesti tulkki on käsitelty sanomaa, vaikuttaa siihen kuinka hän sen ymmärtää. Merkitystä on myös asiayhteydellä, tulkin ennakkotiedoilla asiasta, tilanteessa syntyvillä assosiaatioilla sekä kulttuuriin liittyvillä tekijöillä. (emt. 144.) Vastaanotetun viestin ymmärtämisen jälkeen tulkin on etsittävä viestille merkitykseltään ekvivalentti kohdekielinen vastine. Vastineen löytäminen on sitä helpompaa mitä, korkeampia ovat tulkin

kieli- ja kulttuuritaidot kohdekielessä. (emt. 127.)

Vastineen löydyttyä se on muotoiltava kohdekielen normien ja kulttuurin mukaiseen asuun. Tehtävän suorittamiseen vaikuttavat tulkin taidot kohdekielen kaikilla osa-alueilla. (Cokely 1992, 127-128.) Tulkkausprosessin lopuksi sanoma on valmis tuotettavaksi. Tässä vaiheessa viittomakielen ja puhekielen välisessä tulkkauksessa tapahtuu modaliteetin muutos: puhutulla kielellä vastaanotettu viesti muutetaan viitotulle kielelle tai toisin päin. (emt. 128.)

3.2 Viihdyttävän esityksen tulkkausprobleemia

Seppälä ja Äärynen (2000, 17) kirjoittavat, että tulkin tulee omaksua visuaalinen ja ilmeikäs tapa tulkata, sillä ilmeet ja eleet ovat tärkeä osa viittomakielistä viestintää ja selventävät osaltaan visuaalisuutta huumorissa. Viihdyttävän esityksen tulkkaamisessa tulkin mahdollisuus vaikuttaa työn kulkuun on melko olematon. Siitä huolimatta tulkille asetetaan korkeita vaatimuksia ja oletetaan, että tulkki tuottaa tilanteessa kuin tilanteessa laadukasta tulkkausta. (Hytönen & Rissanen 2006, 153.)

Kun tavoitteena on yleisön viihdyttäminen ja mikäli tällöin suomenkieliset vitsit tai sanaleikit eivät ole huvittavia viittomakielelle käännettyinä, kääntäjän on korvattava ne viittomakielisillä sanaleikeillä, jotka tuottavat hänen asiakkailleen saman reaktion eli saman huvittuneisuuden kuin lähdekieliset ilmaisut tuottavat muille. Tämä vaatii kääntäjältä vahvaa kielitaitoa ja kulttuuritietoa. (Hytönen & Rissanen 2006, 111.)

3.3 Etukäteisvalmistautumisen merkitys tulkkauksen laatuun

Tulkki tekee suuren osan työstään ennen varsinaista tilaisuutta valmistautuen tulkkaukseen. Etukäteen tehty valmistelu, aiheeseen tutustuminen ja viittomavaraston kartuttaminen helpottavat tulkkaustilanteessa onnistumista ja vaikuttavat tulkkeen laatuun myönteisesti. Tulkkauksen laadulla tarkoitetaan tässä kohden

tulketta, joka vastaa mahdollisimman tarkasti lähtötekstiä, eli tulketta, joka sisältää mahdollisimman vähän erheitä. Valmistautumisella tässä yhteydessä tarkoitetaan nimenomaan yksittäiseen tulkkaustilanteeseen valmistautumista, eikä tulkin ammattipätevyyteen tähtäävää peruskoulutusta (Saresvuo & Ojanen 1988, 78).

Tulkkien ammattisäännösten mukaan tulkin tulee valmistautua tehtäviinsä ajoissa ja huolella (Suomen Viittomakielen Tulkit Ry). Tämä ei kuitenkaan aina toteudu. Tämän vuoksi tulkin yleissivistyksellä on tärkeä merkitys. Tulkin tulee valmistautua tulkkaukseen tavallaan jatkuvasti keräämällä tietoonsa kaikkea uutta (Koski 2002, 48). Tulkkaamisen kannalta hankala kielellinen aines sijaitsee usein puheen lopussa. Tällaisia hankalia tulkattavia ovat muun muassa sanaleikit ja sitaatit. Nopeakin valmistautuminen auttaa jo pitämään aikaeron eli viiveen puhujan ja tulkin välillä mahdollisimman pienenä ja mahdollistaa paremmin sen, että puhuja ja tulki voivat lopettaa suurin piirtein samaan aikaan. (Saresvuo & Ojanen 1988, 80-82.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni sekä kerron tutkielmani toteutuksesta ja käyttämästäni tutkimusmenetelmästä. Lisäksi esittelen haastattelumateriaalina toimineet videot sekä kuvailen tarkemmin tulkkauskokemuksiani vuoden 2010 Helsinki Comedy Festivaleilla. Opinnäytetyöni tavoite on tutkimukseni kautta selvittää voiko suomenkielistä stand up -komiikkaa tulkata suomalaiselle viittomakielelle, sekä kuinka viittomakielinen huumori eroaa suomenkielisestä huumorista. Teemahaastattelun kautta poimin esimerkkejä siitä, mitä viittomakieliset ajattelevat suomalaisen stand up -komiikan toimivuudesta viittomakielelle tulkattuna.

4.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Käytin tutkielmani aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu oli menetelmänä tarkoitukseen sopivin, sillä tavoitteenani oli kerätä kohderyhmän ajatuksia tietyn teeman osalta. Teema on siis jokaisessa

haastattelussa sama, mutta kysymysten muoto ja järjestys vaihtelevat haastateltavasta toiseen.

Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat, että teemahaastattelu on laadultaan puolistrukturoitu, suunnattu haastattelu. Teemahaastattelua voidaan pitää puolistrukturoituna haastattelun lajina siksi, että haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat rajattuja, mutta kysymysten tarkka muotoilu ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 49-50.) Teemahaastattelu etenee ennakkoon mietittyjen teemojen varassa, toisaalta haastattelutilanteissa on liikkumavaraa (Hirsjärvi & Hurme 2001, 102).

4.2 Tutkimuskysymykset ja tiedonkeruu

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Voiko suomenkielistä stand up -komiikkaa tulkata suomalaiselle viittomakielelle?
2. Millaisia eroja esiintyy kuulevien ja kuurojen huumorissa?

Tutkimuskysymyksiä pyritään selvittämään haastattelun avulla, johon on valittu viisi viittomakielistä henkilöä. Tutkimuksessa haastateltavista käytetään nimiä A, B, C, D ja E. Haastateltavat ovat iältään 19-46 -vuotiaita (A: 46, B: 33, C: 46, D: 28, E: 19). Vastaajien joukossa on sekä naisia että miehiä. Vastaajat ovat valikoituneet sen perusteella, että heidän ikähaitarinsa vastaisi mahdollisimman hyvin keskivertoa stand up -komiikan kohdeyleisöä. Helsinki Comedy Festivalin yleisö on suhteellisen nuorta (Korhonen 2010, 27). Markku Toikka ja Maritta Vento (2000, 57) uskovat stand up -komiikan katsojien olevan iältään sellaisia, jotka kokevat olevansa liian vanhoja rock-konsertteihin, mutta liian nuoria päivätansseihin.

Haastattelutilanteissa haastateltiin vain yhtä vastaajaa kerrallaan, eli tilanteita kertyi yhteensä viisi kappaletta. Haastattelut muodostuivat niin, että kullekin vastaajalle näytettiin tietokoneelta kuusi erilaista videoleikettä, jotka sisälsivät yhdestä kahteen vitsiä. Kaiken kaikkiaan vitsejä oli kymmenen kappaletta. Haastattelutilanteisiin oli etukäteen mietittynä kysymyksiä, jotka ohjailivat tilanteita videoleikkeiden katsomisen lomassa. Kaikkiin kysymyksiin saatiin vastaus joko suoraan kysymällä,

tai haastateltavan itse leikettä ja suomenkielistä huumoria kommentoidessa. Aineiston käsittelyä varten haastattelut purettiin muistiolta tietokoneelle ja jaoteltiin ryhmiin erilaisten teemojen mukaan. Tällä tavoin tuloksia on helpompi hahmottaa.

Haastatteluista ei ole videomateriaalia, sillä teknisistä ongelmista johtuen osa haastattelutilanteista ei tallentunut nauhalle, ja kaikki haastattelut haluttiin pitää samalla tasolla. Haastattelutilanteessa haastatteliija teki tarkennuksia ja kirjasi ylös myös haastateltavissa havaittuja non-manuaalisia elementtejä, kuten haastateltavien ilmeitä kussakin videon kohdassa. Näin ollen muistiinpanoista saatiin mahdollisimman tarkat. Epäselvyyksien ilmaantuessa haastatteliija kykeni ottamaan yhteyttä haastateltuihin aineistoa käsiteltäessä ja tekemään tarkennuksia. Aineiston tulkkaukset sekä tutkimuksen haastattelut suoritti sama henkilö.

Haastatteluun osallistui yhteensä siis viisi kohderyhmän edustajaa, joten voidaan sanoa tutkimuksen otannan olleen pieni. Tutkimuksen perusteella ei voida tehdä koko kohderyhmää koskevia yleistyksiä. Tutkimus antaa kuitenkin osviittaa siitä, millaisia eroja kuurojen ja kuulevien huumorissa koetaan ja millaisia haasteita stand up -komiikan tulkkaminen asettaa tulkille.

.

4.3. Tutkimusmateriaalina toimineet tulkatut stand up -esitykset

Opinnäytetyön haastattelumateriaalin muodostavat viittomakielelle tulkatut stand up -esitykset, jotka on taltioitu syksyn 2010 Helsinki Comedy Festivalilla. Taltioinnit koostuvat kolmen eri koomikon esityksistä. Kukin videoleikkeistä (1-6) sisältää yhdestä kahteen vitsiä ja on kestoltaan vajaasta minuutista kolmeen minuuttiin.

Videot sisältävät seuraavat vitsit: "Vaikeiden sanojen tulkkaukset" ja "Urheilijat" (VIDEO 1), "Yleisölle puhuminen, parisuhde" (VIDEO 2), "Kolme karhua" ja "Liikennekamera" (VIDEO 3), "Naisten muoti" ja "Jänis" (VIDEO 4), "Yksisarvinen vrt. kyrpä otsassa" (VIDEO 5), "Rinnat pomppii", "Indiana Jones" sekä "Elokuvamusiikki" (VIDEO 6).

Erityisesti nimet ja numerot aiheuttavat niin puhuttujen- kuin viittomakielenkin tulkkeille ongelmia tulkkauksilanteissa. Niitä ei voi aina ennakoita ja assosiaatiot puuttuvat, jonka vuoksi niiden muistijäljet pyyhkiytyvät helposti muistista pois. Viittoma-

kielentulkkauksessa nimien sormittaminen hidastaa tulkkausta. (Saresvuo & Ojanen 1988, 91.)

Vitsissä ”Vaikeiden sanojen tulkkaus” koomikko kiusoittelee tulkkia tuottamalla mahdollisimman hankalaa termistöä sisältävää puhetta. Vitsin hauskuus syntyy nimenomaan koomikon luodessa haastetta tulkille luettelemalla vaikeita sanoja. Sanat ovat asultaan monimutkaisia suomen kielellä, joten vitsin idea säilyy kun sormittaminen näyttää haastavalta. Koomikko palaa vaikeisiin sanoihin myöhemmin vitsissään, jolloin tulkin on tulkattava termit uudelleen joko sormittamalla tai keksimällä termeille viittomat. Tulkin ratkaisu videolla on termin alkukirjaimen käyttäminen yhdistettynä selkeään huulioon.

Vitsissä ”Urheilijat” koomikko käyttää puheessaan paljon erilaisia äänensävyjä sekä painotuksia, joten vitsin ymmärrettävyyttä oli mielenkiintoista tarkastella myös sen vuoksi. Imitoidessa jääkiekkoselostajan ääntä naisjääkiekkoilijoiden ottelussa koomikon ääni on pehmeä ja hidastempoinen, kun taas miesjääkiekkoilijoiden ottelua selostaessa koomikko vaihtaa puherytmiään nopeammaksi ja äänensävyään matalammaksi.

Vitsin olennainen aines löytyy siis koomikon tehdessä vertailua mies- ja naisurheilijoiden välillä: **”Se on jännä jos katsoo esimerkiksi olympialaisissa naisten jääkiekkoa ja siellä on Kanadan joukkue, jotka on pelannut melkein koko aikuisikänsä amatikseen jääkiekkoa, ne on huippu-urheilijoita ja helvetin hyviä siinä, niin silti selostaja ottaa aina sen asenteen, että ”Ja siellä Kanadan puolustus pitää omassa päässään kiekkoa... laitahyökkääjä Kelly Backler, kahden lapsen äiti.” Ja mistä ne lapset sinne tuli?! Lämäri on kovempi kuin Tapparan jätkillä yhteensä, kiekko halkeaa ja Kanada voittaa kuudennentoista tuhannen olympiakullan, niin ”Kelly Backler, kahden lapsen äiti.”**

Vitsiä tulkatessa tulkille on tullut olennainen poisjättö kohdassa, jossa kerrotaan olympiajoukkueen olleen nimenomaan naisjoukkue. Tulkkausratkaisu on seuraavanlainen: **”ESIMERKIKSI-OLYMPIA-JÄÄKIEKKO.KANADA-AMMATTIURHEILU-HUIPPU-HELVETTI-TAITAVA-URHEILIJA-MUTTA-KUITENKIN-SELOSTAJA-PUHUA-SIELLÄ-PUOLUSTAJA-PELATA-PÄÄTY...KAKSI-LASTA-ÄITI-ON-OS2.**

LAPSI-MISTÄ?” Lisäksi tulkille on tapahtunut tulkkausvirhe, sillä hän tulkkaa tämän jälkeen: ”KUKA-PUHUA-MONTAKO-LAPSI-TAPPARA-MIEHET-YHTEENSÄ-ON?”

Vitsi ”Yleisölle puhuminen, parisuhde” perustuu koomikon, tulkin sekä yleisön yhtäaikaiseen vuorovaikutukseen. Viittomakielelle tulkattu stand up -esitys on vuorovaikutuksellisesti erilainen. Koomikko ei ole yleisön edessä yksin, mutta ei kuitenkaan esiinny parinkaan kanssa yhdessä. Tulkatussa stand up -esityksessä vuorovaikutuksessa ovat tulkki ja koomikko, koomikko ja yleisö ja myös tulkki ja yleisö. (Huhtala 2009, 54.)

Vitsissä ”Kolme karhua” ydin on uutislähetysten lopussa luettu kiireellinen sähke koskien havainnoista kolmen karhun ryhmän uhkaavasta lähestymisestä kohti Riihimäkeä. Tulkki viittoo sisällön seuraavasti: UUTISET-LOPUSSA-VIELÄ-TIEDOTUSASIA-RIIHIMÄKI-KOLME-KARHU+RYHMÄ-LÄHESTYÄ-VAROVAINEN-PELOTTAVA LÄHESTYÄ. Tulkki ei käytä lauseessaan lainkaan viittomaa UHKAAVA, vaikka koomikko painottaa nimenomaan kyseistä sanaa. Koomikko pohtii, kuinka on mahdollista, että karhut ovat liikkuneet uhkaavalla tavalla ryhmänä.

Vitsi sisältää myös visuaalisia elementtejä, sillä koomikko keskeyttää välillä kertomuksensa ja esittää kuinka karhut ovat toimineet ja kommunikoineet keskenään Riihimäen rajamailla. Lopuksi koomikko vielä toteaa, että seuraava vaihe olisikin karhujen lähestyminen kohti Riihimäkeä ihmispuvuissa. Vitsin hauskuus piilee karhujen ja rikollisuuden yhdistämisessä, mikä tuo mieleen Aku Ankasta tutun karhu-koplan.

”Liikennekamera” -vitsin ymmärtämisen kannalta tulkille tapahtuu olennainen poistajättö kohdassa (3:36), jossa kerrotaan vitsin päähenkilön mahdollisesta syyllistymisestä virkavallan halventamiseen hänen näytettyään keskisormea liikennekameralle. Tulkkeesta käy selville päähenkilön saavan mahdollisesti lisäsakkoa, mutta virkavallan halventamista ei mainita. Vitsin loppuhuipennusta on vaikea käsittää ilman tätä tietoa, jossa poliisin sijainti liikennekamerassa jää nyt vaille merkitysuhteita.

Vitsissä ”Naisten muoti” esiintyy monitulkintaisuutta koomikon lauseessa ”EI OIKEIN TIEDÄ PITÄISIKÖ NAISTA YRITTÄÄ ISKEÄ VAI LYÖDÄ LEHDELLÄ”. Selventääkseen merkitystä naisen pokaamisesta tulkki käyttää tulkkeessaan idiomia ”iskeä, pokata joku”. Koko lause on tulkattu seuraavalla tavalla: EI TIEDÄ-YRITTÄÄ-ISKEÄ-VAI-LEHTI+LYÖDÄ. Sanalla ”iskeä” on kielitoimiston sanakirjan mukaan useita eri merkityksiä. Tässä niistä toteutuvan ”lyödä voimakkaasti, esim. iskeä paukauttaa, täräyttää”, sekä puhekieltä tarkoittava ”pokata, saada joku ihasumaan itseensä.” Huvittavan assosiaation sanan käytölle tässä yhteydessä luosis se, että lehdellä iskeminen on semanttisesti mahdollista sekoittaa partnerin iskemistä, pokaamista tarkoittavaan termiin.

Tässä vitsissä sanalla leikkittely yhdistyy naisten ja hyönteisten yhdennäköisyyteen. Koomikko kertoo helsinkiläisten naisten muodista, joka saa naiset muistuttamaan hyönteisiä. Lisäksi koomikko kuvailee helsinkiläisnaisten ääntä, erityisesti heille tyypillistä suhisevaa s-kirjainta, joka kuulostaa hyönteisen surinalta. Lopussa koomikko jäljittelee tätä ääntä, joka muistuttaa hyönteisen surinaa. Vitsi päättyy siihen, että koomikko iskee, eli lyö lehdellä liikkuvaa hyönteistä, joka läpi vitsin toimii myös naisen ilmentäjänä.

Vitsi ”Jänis” sisälsi runsaasti visuaalisia elementtejä. Koomikko liikehti lavalla paljon ja käytti kerronnassaan kuvailua. Koomikon fyysisyys toi tulkille haastetta. Tulkkausratkaisujen pohtiminen on vaikeaa etenkin silloin, kun koomikko puhuu ja liikehtii yhtä aikaa. Tällöin viittomakielisen on valittava seuraako hän tulkkausta vai koomikon liikkumista, mikä on tulkkauksessa otettava huomioon. Tutkimuksessa saatujen vastausten perusteella viittomakieliset eivät pidä siitä, että tulkki yrittää matkia koomikon eleitä ja liikkumista, sillä se vaikuttaa siltä kuin tulkki yrittäisi varastaa koomikon esityksen.

Vitsissä ”Yksisarvinen vrt. kyrpä otsassa” esiintyy monitulkintaisuutta, joka muodostuu käsitteiden YKSISARVINEN ja ”KYRPÄ OTSASSA” samankaltaisuudesta.

Sama lekseemi - tässä tapauksessa samat parametrit - viittomien ”sarvi” ja ”kyrpä” käsimuoto sekä niiden paikka (otsassa), ovat muodoltaan samanlaisia. Tämä aiheuttaa tulkintaongelman, kuinka tunnistaa eri merkitykset. Vitsin kaksitulkintaisuus perustuu siis polyseemisen viittoman käyttöön. Tämänkaltaisen vitsin tulkkaminen on äärimmäisen haastavaa, sillä viittomien ollessa keskenään polyseemisiä, on hankala tuoda esille kyseessä olevan kaksi toisiinsa liittymätöntä asiaa, mikä tekee vitsistä vaikeaselkoisen.

Vitsissä ”Rinnat pomppii” mieskoomikko kertoo kuinka hänen rintansa pomppivat mukulakivillä pyöräillessä. Kyseinen koomikko on ruumiinrakenteeltaan hoikkavartaloinen, mikä lisää haastetta ylipainoisuuteen ja huonoon kuntoon viittauksen hahmottamisessa. Mikäli tulkkaukseen olisi tehty lisäyksiä, esimerkiksi käytetty viittomaa ”LIHAVA” tai selventävää lausetta ”AJATTELIN ALOITTAA URHEILU SYY KUNTO HUONO”, olisi tulkkeesta saattanut syntyä selkeämpi kokonaisuus ja vitsin pääajatus välittyä paremmin.

”Indiana Jones” -vitsin alussa tulkille tulee poisjätö kohdassa, jossa koomikko kertoo siitä, kuinka Indiana Jones -elokuvissa etsitään kadonnutta kaupunkia. Vitsi ”Elokuvamusiikki” sisältää sanatonta ja vieraskielistä ilmaisua. Tulkille tämä tuotti paljon hankaluuksia, sillä koomikko hyräilee paljon sekä laulaa englanninkielistä melodaa.

4.4 Kokemuksia tulkkauksilanteista Helsinki Comedy Festivalilla 2010

Helsinki Comedy Festival on kerran vuodessa järjestettävä stand up -komiikkafestivaali, joka profiloituu ammattilaisten festivaaliksi tarkoittaen sitä, että esiintymässä on vain ammattikoomikoita. Vuonna 2010 festivaali järjestettiin toisen kerran ja se kesti viisi päivää, keskiviikosta sunnuntaihin 8.-12. syyskuuta. Vuonna 2009 festivaaleilla vieraili noin 6000 kävijää ja vuonna 2010 toteutunut kävijäluku oli vähän yli 9000. (Korhonen 2010, 18.)

Helsinki Comedy Festival 2010:n 28 esityksestä 15 oli erilaista teema- tai erikoisesityksiä. Tavallisesti esityksissä esiintyi aina neljä koomikkoa, joista yksi toimi MC:nä (lyhenne sanoista master of ceremony), eli illan isäntänä, aloittaen ja

lopettaen esityksen. Suurin osa esityksistä oli suomen kielellä. Lisäksi kaksi suomenkielisistä esityksistä tulkattiin viittomakielelle, yksi esityksistä oli englannin- ja yksi ruotsinkielinen. (Korhonen 2010, 19.)

Viittomakielelle tulkatut esitykset kiinnostivat myös kuulevaa yleisöä, vaikka etukäteen tulleiden asiakasyhteydenottojen perusteella osa kuulevasta yleisöstä pelkäsi tulkkauksen vaikuttavan negatiivisella tavalla esitysten sisältöihin. Ennen esityksiä saatiin asiakasyhteydenottoja muun muassa koskien huolta siitä, joutuvatko koomikot hidastamaan tahtia tulkkauksen takia ja yksi asiakas oli luullut esityksen olevan kokonaan viittomakielinen. (Korhonen 2010, 21.)

Tulkkasin Helsinki Comedy Festivalilla kahden päivän aikana kahdessa esityksessä yhteensä seitsemää eri stand up -koomikkoa. Molemmat esitykset olivat kestoltaan puolitoista tuntia ja niissä vuorotteli neljä koomikkoa, joille kullekin oli varattu 20 minuuttia esiintymisaikaa. Normaalisti tämänkaltaiset tulkkaukset tehdään paritulkkauksena, eli kaksi tulkkia toimii vuorotellen tulkkauksvuorossa. Lepovuorossa oleva tulkki tukee tulkkauksvuorossa olevaa tulkkia syöttämällä tälle viittomia, toistamalla hiljaa puhetta tai korjaamalla huomaamiaan tulkkauksvirheitä. Paritulkausta käytetään ajallisesti pitkäkestoissa tai muutoin vaativissa tulkkauksutilanteissa. Paritulkkauksessa tulkkauksen laatu paranee, sillä tulkkipari täydentää toinen toisensa työskentelyä, ja virheiden määrä tulkkauksessa laskee (Selin 2001, 12).

Lisähaastetta tulkkauustyöhöni komediafestivaalilla loi myös etukäteismateriaalin puuttuminen. Sain tapahtuman järjestäjiltä koomikoiden yhteystiedot ja tiedustelin heiltä aktiivisesti millaisia vitsejä he aikovat kertoa ja minkälaisista aiheista, jotta osaisin kartuttaa sanastoa. Halusin kuulla joitakin vitsejä etukäteen, sillä pelkäsin mitä tapahtuu, ellen itse ymmärräkään koomikoiden kertomia vitsejä.

En kuitenkaan saanut tulkkauksilannetta varten lainkaan etukäteismateriaalia, mikä laski tulkkeen laatua. Tämä näkyy tulkkauksessani useasti muun muassa vitsin rakenteen epäselvyytenä. Stand up -komiikan rakenteesta johtuen vitsien kertominen on vieläkin haastavampaa. Kerronnan muoto ei aina etene kronologisesti vaan monien koomikoiden kerrontatapa muistuttaa kolmiruutuista sarjakuvaa, jois-

sa annetaan alkukohtaus, väliin jotakin ja sitten loppuasetelma. (Toikka & Vento 2000, 32.)

Tulkkauksestani näkyy, että keskityn tulkkeessani tuottamaan kaikki asiat, joita koomikko sanoo, jotta en poisjätöilläni erehtyisi kadottamaan vitsin ideaa. Tutustumalla vitseihin etukäteen olisin saattanut keskittyä tuottamisessani enemmän viittomakielisiin ratkaisuihin, sillä se kapasiteetti, joka minulta nyt kului vitsin idean ymmärtämiseen, olisi vapautunut tulkkausratkaisujen miettimiseen. Näin vitsit olisivat olleet hauskeempia kohdeyleisön näkökulmasta. Tämän huomasin muutaman vitsin kohdalla, jotka olin nähnyt ennen esitystä livenä ja internetistä.

Esimerkiksi ennakkoon kuulemassani vitsissä ”Indiana Jones” olin kyennyt miettimään Indiana Jonesille viittoman (”hattu tippuu päästä”) etukäteen. Tässä huomataan yleistiedon merkitys, sillä jos tietää Indiana Jonesin, tietää, että hahmolle ominaista on hatun tippuminen päästä aika ajoin. Roslöfin & Veitosen (2006) mukaan viittomakielen tulkkauksessa tulkin tulee kokea tulkkaamansa asia, ei tulkata asioita sanasta sanaan. Jotta tuotos olisi viittomakielinen, tulee sen eteen nähdä vaivaa ja eläytyä. Eläytymällä voi välttää turhia viittomia vaarantamatta oikeakieliisyyttä ja ymmärrettävyyttä. (emt. 163.)

Tulkkaamani koomikot olivat tyyliltään erilaisia, joten esityksetkin vaihtelivat laidasta laitaan. Osa koomikoista puhui paljon ja nopeasti, tuotti erilaisia ääniefektejä ja liikehti lavalla runsaasti. Osa taas seisoi tukevasti paikallaan ja puhui rauhallisemmin, mutta heidän vitsinsä sisälsivät enemmän vaikeaa termistöä. Vitsien sisällöt vaihtelivat politiikasta ja lasten kasvatuksesta aina rivoihin ja alatyylisiin ilmaisuihin. Tulkkauksen kannalta vaikeina koin myös lauseet, joihin sisältyi paljon erilaisia lukuja ja erisnimiä. Erityisesti nimet ja numerot aiheuttavat niin puhuttujen- kuin viittomakielenkin tulkeille ongelmia tulkkaustilanteissa. Niitä ei voi aina ennakoita ja assosiaatiot puuttuvat, jonka vuoksi niiden muistijäljet pyyhkiytyvät helposti muistista pois. (Saresvuo & Ojanen 1988, 91.)

Viittomakielentulkkauksessa nimien sormittaminen hidastaa tulkkausta, ja paikannuksen kannalta hyvä maantieteen tuntemus on suureksi eduksi. Tulkin olisikin hyvä opetella omissa kieliryhmissään esiintyvät erisnimet sekä Raamatun, kirjalli-

suuden ja mytologian keskeiset nimet, sekä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin asioihin liittyvät nimet. Tähän kuuluvat myös järjestöjen ja hallintoelimien nimet ja niistä käytettävät lyhenteet. (Saresvuo & Ojanen 1988, 91-92.)

Haasteita stand up -komiikan viittomakielentulkkaukselle asettaa myös tulkkausten simultaanisuus. Simultaanitulkkauksesta on kyse silloin, kun tulkkaus tapahtuu samaan aikaan puheen kanssa tai muutaman sekunnin viiveellä (Saresvuo & Ojanen 1988, 27). Viittomakielentulkkaus tapahtuu useimmiten simultaanitulkkauksena. Simultaanitulkkauksessa ongelmallista on se, että tulkki joutuu hahmottamaan ajatuskokonaisuutensa käsiteltävästä aiheesta irtonaisista puheen osista. Tulkkia auttaa tulkkaustilanteessa puheen looginen ennakointi. Jos tietää aiheen, mistä puhutaan ja termit, joita käytetään, tulkkaaminen helpottuu huomattavasti. (Saresvuo & Ojanen 1988, 86-87.)

Normaalissa tulkkaustilanteessa tulkilla on usein mahdollisuus keskeyttää tilanne ja esittää tarkentavia kysymyksiä, mikäli ei saanut selvää. Stand up -esityksiä tulkatessani tapahtui useaan otteeseen niin, etten kuullut koomikon puhetta. Haastatteluissa esille nousseiden vastausten perusteella tämä häiritsi myös kohdeyleisöä. Tähän probleemaan viittomakieliset tarjosivatkin hyviä kehittämisehdotuksia. Tällaiseen tulkkaustilanteeseen, jossa tulkki seisoo esiintymislavalla mikrofonia käyttävän esiintyjän kanssa, tulkille ehdotettiin esimerkiksi kuulokkeiden käyttöä.

5 TUTKIMUSTULOSTEN RAPORTOINTI

Haastatteluissa käytetty videomateriaali on jaettu kuuteen ryhmään (monitulkintaiset ilmaukset, puheen rytmitys ja painotus, visuaalisuus ja fyysisuus, vuorovaikutus, suomenkieleen ja kulttuuriin perustuvat ilmaisut sekä sanattomat ja vieraskieliset ilmaisut) Esitykset on valittu tutkimukseen edellä mainittujen vitsien sisältämien ominaisuuksien perusteella. Materiaalin haluttiin kattavan mahdollisimman monenlaisia kielellisen leikkittelyn keinoja. Tässä luvussa esitän tutkimuksen kautta esille tulleita asioita näiden kokonaisuuksien kautta. Haastateltavista käytän nimiä A, B, C, D ja E.

5.1 Monitulkintaiset ilmaisut

Vitsissä ”Yksisarvinen vrt. kyrpä otsassa” monitulkintaisuus muodostuu siis käsitteen YKSISARVINEN ja ”KYRPÄ OTSASSA” -ilmaisun samankaltaisuudesta. Lauseen ”MIKÄ ON KYRPÄ OTSASSA JA YKSISARVISEN ERO?” tulkki olisi voinut tulkata esimerkiksi seuraavasti: ”SINÄ-TIETÄÄ-YKSI-SARVI+HEVONEN-KYRPÄ-OTSA+OS.-VIITTOMA-ERO-MILLAINEN”.

Selvyyttä vitsin ymmärrettävyyteen olisi siis tuonut viittaus viittomien samankaltaisuudesta. Selkeyttä tulkkeeseen olisi saanut viittomalla myös osoituksen viittoman ”OTSA” jälkeen, jolloin merkitys olisi nimenomaan ollut ”OTSASSA”. Tutkimuksen kautta tehtyjen havaintojen perusteella tulkki olisi voinut tuoda tulkkeessa esiin sen, että kyseessä on koomikon kysymys tulkille, jolloin myös kuuroille olisi mahdollisesti välittynyt selkeämmin kyseessä olevan sanaleikki.

Tulkin olemuksesta välittyi selvästi alatyylisen vitsin vaikutus tulkin reaktioon ja tulkkausratkaisuihin, mikä vaikuttaa sitä kautta heikentävästi tulkkauksen laatuun. Monitulkintaisuus vaikuttaa selvästi vitsin ymmärrettävyyteen. Tämä käy ilmi vastaajien A, B ja C vastauksista. Heidän mielestään vertailtavat asiat ovat epäselviä. Vastaja C kertoi vitsin näyttäneen hauskalta, mikä oli hänestä mukavaa, vaikka jutun punainen lanka ei auennutkaan.

5.2 Puheen rytmitys ja painotus

Puheen rytmitystä ja painotusta esiintyi selkeästi vitseissä ”Urheilijat” (VIDEO 1), ”Kolme karhua” (VIDEO 3) ”Liikennekamera” (VIDEO 3) ”Rinnat pomppii” (VIDEO 6) sekä ”Indiana Jones” (VIDEO 6).

Vitsi ”Urheilijat” sisältää puheen rytmityksen ja painotuksen lisäksi vertailua. Tutkimustuloksista voi havaita, että vastaajille tuotti hankaluuksia ymmärtää kyseessä olevan vertailu mies- ja naisjääkiekkoilijoiden välillä. Vastajat A, B, C ja E eivät ymmärtäneet vitsiä. Vastajat A, B ja E ihmettelivät miksi koomikko mainitsi pelaajilla olevan lapsia. Vastaja B pohti lisäksi, miksi lapsista ei kerrottu enempää. Vitsin idean selvittyä vastaaja A:lle, hän pohti miksi vitsi ei auennut hänelle:

Tulkin olisi pitänyt tulkkeessaan tuoda esille enemmän äänensävyjä ja tehdä vertailusta selkeämpää painotusten ja taukojen avulla.

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, ettei vitsi ”Kolme karhua” ollut ymmärrettävä, eikä vitsi näin ollen saanut heitä nauramaan. Vastaaja C epäili jutun olevan kesken-eräinen ja tulkille tulleen mahdollisesti poisjättöjä. Vastaaja D moitti vitsin lopetusta, jossa tulkki olisi saanut selvittää miksi karhut pukivat ihmisten vaatteet ylleen.

Vitsissä ”Liikennekamera” vastaajat pitivät positiivisena tulkin visuaalista tyyliä ja kokonaisuus vaikutti luontevalta, vaikka jutun ideasta olikin kaikkien mielestä vaikea saada kiinni. Tämä tukee tietoa siitä, että kuurojen huumori on visuaalisuuteen pohjautuvaa. Vastaaja A huomasi tulkin yrittävän vasta tulkatessaan saada jutusta selvää, minkä koki häiritsevänä. Kaikki vastaajat ihmettelivät poliisin sijaintia liikennekamerassa. Vastaaja C pohti sen olevan mahdotonta. Tämän vitsin punchline ei auennut vastaajille.

”Rinnat pomppii” -vitsin kohdalla vastaajista neljä arvelivat ymmärtäneensä vitsin ajatuksen. Vastaajat B, D ja E olivat yhtä mieltä siitä, ettei vitsi naurattanut heitä. Ainoastaan vastaaja C hymyili vitsin olleen hauska. Vastaaja A ei ymmärtänyt vitsiä lainkaan. Hän ihmetteli kuinka hoikalla miehellä on mahdollista olla rinnat.

Indiana Jones -aiheisessa vitsissä Vastaaja A harmitteli, ettei tiedä kyseistä elokuvaa, eikä vitsi sen vuoksi naurattanut. Vastaaja C:tä kaiversi, ettei juttua selitetä riittävästi:

Tulkille tuli muutamia poisjättöjä, ilmeisesti hän ei kuullut mitä koomikko puhui? En osaa sanoa vaikuttiko se vitsin ymmärrettävyyteen, mutta vitsi ei naurattanut minua. Kerronnan tempo on nopea ja tuntuu kuin juttu etenisi turhan vauhdikkaasti. Miksi kuulevilla on kiire kertoa vitsi loppuun asti? Onko kuulevien stand up -komiikassa tarkoitus kertoa mahdollisimman monta vitsiä lyhyessä ajassa?

Vitsissä tulkille tulee poisjätö kohdassa, jossa koomikko kertoo kuinka Indiana Jones -elokuvissa, sekä monessa muussakin seikkailuelokuvassa, etsitään aina kadonnutta kaupunkia. Tulkki mainitsee kohdassa vain Indiana Jones -elokuvat, ei

seikkailuelokuvia yleensä. Tämä olisi saattanut olla oleellinen tieto, sillä nyt vastaajat jäivät pohtimaan vitsin ymmärrettävyyttä sen kautta, tietävätkö he nimenomaan Indiana Jones -elokuvaa vai eivät.

Ainoastaan haastateltava D ymmärsi vitsin kokonaisuudessaan:

Vitsin idea oli hauska, sillä Indiana Jones -elokuvissa tosiaan etsitään aina kadonnutta kaupunkia. Viittomakielisessä stand upissa tässäkin vitsissä toteutus olisi ollut kuitenkin visuaalisempi. Aihe oli hyvä, mutta toteutus ei toiminut minun makuuni. Arvelen sen johtuvan siitä, että vitsissä esiintyi liikaa viittomia, jotka oli tuotettu nopeasti peräkkäin.

5.3 Visuaalisuus ja fyysisuus

Visuaalisia ja fyysisiä elementtejä sisälsivät vitsit ”Naisten muoti” (VIDEO 4) sekä ”Jänis” (VIDEO 4).

Vitsi ”Naisten muoti” koettiin selkeäksi sen sisältämien visuaalisten elementtien vuoksi. Kaikki vastaajat kertoivat pitäneensä vitsin kuvailevista osuuksista. Tulkin tyyliä arvioitiin selkeäksi ja ilmeikkääksi. Vastaaja C kertoi viittomakielisen vitsin edellytyksenä olevan usein kunnollinen tarina. Tämän vitsin kohdalla hän kertoi yleisestä ajatuksestaan suomalaisesta huumorista:

Suomalaisessa huumorissa koen ongelmallisena vitsien nopeatempoisen ja epäjohdonmukaisen pomppimisen aiheesta toiseen.

Vitsin ”Jänis” vastaajat B, C ja D arvioivat hyväksi. He pitivät positiivisena vitsin sisältämiä roolinvaihtoja sekä runsasta liikehdintää. Vastaaja D olisi kuitenkin toivonut tulkin roolinvaihdot selkeämmiksi niin, että jäniksen ja autonkuljettajan olisi erottanut selvemmin (esimerkiksi autonkuljettajana ohjannut rattia). Vastaaja E luokitteli vitsin kohtuullisen hyväksi. Vastaaja A kritisoi tulkin varastaneen showta koomikolta. Tulkin tulisi vain tulkata asiat ja koomikon liikkeessa antaa hänelle riittävästi tilaa.

5.4 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus oli hallitseva elementti vitseissä ”Vaikeiden sanojen tulkkaus” (VIDEO 1) sekä ”Yleisölle puhuminen, parisuhde” (VIDEO 2).

Vitsissä ”Vaikeiden sanojen tulkkaus” koomikko kiusaa tulkkia tuottamalla mahdollisimman hankalaa termistöä sisältävää puhetta. Vastaajat A, C ja D eivät ymmärtäneet vitsin ideaa. Vastaaja C halusi katsoa videon uudelleen, sillä ei ymmärtänyt vaikeita sanoja. Tulkin sormitukset koettiin kuitenkin sujuvana. Vaikeat termit vaikuttivat siihen, ettei vitsi naurattanut. Vastaajat B ja E kertoivat oivaltaneensa koomikon pilailleen tulkin kustannuksella. Vastaaja B oli sitä mieltä, että vitsi oli melko hauska, mutta arveli sen toimivan paremmin kuulevalle kohdeyleisölle.

”Yleisölle puhuminen, parisuhde” -vitsin idea, yleisön kiusoitteleminen ymmärrettiin hyvin. Vain yhtä vastaajaa viidestä häiritsi se, kenelle koomikko puhuu. Tulkkauksen arvioitiin olevan selkeää. Tulkki toi tulkkeessaan ymmärrettävästi esille myös sen, milloin puhuu mies ja milloin nainen. Vastaaja C koki vitsin hauskana. Loput vastaajista jäivät kaipaamaan jutun punaista lankaa. Heistä tuntui, että vitsistä puuttui jotakin. Vastaaja E toivoi tulkin näyttävän selkeämmin milloin aihe tai ajatus vaihtuu, esimerkiksi käyttämällä viittomaa ”SIIRTÄÄ POIS”. Tämä toimisi myös tulkin tehdessä poisjättöjä tai pudotessa kärryiltä.

5.5 Suomenkieleen ja kulttuuriin perustuvat ilmaisut

Vitsi ”Yksisarvinen vrt. kyrpä otsassa” (VIDEO 5) sisälsi suomenkieleen ja kulttuuriin perustuvan ilmaisun.

Erityisesti tämän vitsin koettiin vaativan auki selittämistä. Suomenkieleen ja kulttuuriin vahvasti sidoksissa oleva ilmaus vaikutti vitsin ymmärrettävyyteen. Joillekin hyvin suomea osaaville viittomakielisille jotkin suomenkieleen perustuvat jutut voivat avautua hyvin. Tällöin on mahdollista ottaa vastaan huumoria kahdella kielellä ja mahdollisesti kahdella kulttuurillakin perustuen siihen, että elämme Suomen

maassa suomalaista arkielämää. (Huhtala 2009, 51.) Suomenkieleen perustuvat vitsit ovat hankalia ja osa niistä kuuluu varmastikin kategoriaan ”mahdottomat kääntää”. Tämän tyyppisissä jutuissa voi ottaa hyödyksi idiomeissa käytetyn tulkaukautavan eli kääntää muoto ja merkitys ja käyttää lainausmerkkejäkin. (Huhtala 2009, 50.)

5.6 Sanattomat ja vieraskieliset ilmaisut

Vitsi ”Elokuvamusiikki” (VIDEO 6) lukeutui sanattomien ja vieraskielisten ilmaisujen ryhmään. Tulkki ei suoraan kerro koomikon laulavan englanninkielistä laulua, mikä olisi saattanut luoda vitsistä selkeämmän kokonaisuuden ja lisännyt vitsin pointin ymmärrettävyyttä viittomakieliselle yleisölle. Kaikki vastaajat ilmoittivat, etteivät ymmärrä vitsiä. Haastateltava D kommentoi vitsiä seuraavasti:

Tulkilla oli ilmeisesti poisjättöjä? Siitä en oikein saanut selvää. Lauloiko koomikko jotakin? Siinä tapauksessa tulkki olisi voinut selkeästi ilmoittaa, että koomikko laulaa ja näyttää häntä, antaa ikään kuin koomikon esiintyä estradilla. Lisäksi tulkki olisi voinut kuvailla laulun melodiaa sekä laulunsanoja. Yleisesti musiikkiin liittyvän vitsin toimivuuden kuurojen keskuudessa arvelen epätoimivaksi.

6 TULOSTEN POHDINTA

Haastateltavista kaikki olivat sitä mieltä, että visuaalisuus on tärkeä osa kuurojen huumoria. Vitsit, jotka sisälsivät visuaalisia elementtejä, koettiin selkeiksi ja viihdyttäväksi. Yksi vastaajista kritisoi tulkin varastaneen liikaa huomiota koomikolta. Näin tapahtui erityisesti viiveen käytyä pitkäksi, jolloin koomikon fyysisyys ja liikehdintä toivat haastetta tulkille. Pohdin sitä, millainen tulkkausratkaisu olisi toimiva tilanteessa, jossa koomikko puhuu nopeasti ja näyttelee samalla jotakin.

Esimerkiksi esimerkkivideo 3 (Kolme karhua) sisältää paljon nopeaa puhetta sekä yllättävää liikehdintää, jonka koin hankalaksi tulkata. Tärkeää on pitää viive mahdollisimman pienenä. Tulkki on läsnä tilanteessa, mutta kuitenkin hänen on vältettävä ottamasta itselleen esiintyjän tai yleisön roolia (Wadensjö 1992, 32). Arve-

len, että ennakkotieto koomikon tyylistä olisi kohdallani vaikuttanut juuri tämänkaltaisten tulkkauskohtien onnistumiseen myönteisesti.

Esimerkkivitsi ”Kolme karhua” jaoteltiin tutkimuksessa vitseihin, jotka sisälsivät runsaasti puheen rytmitystä ja painotusta. Samaan kategoriaan lukeutuivat myös vitsit ”Liikennekamera”, ”Urheilijat”, ”Indiana Jones” sekä ”Rinnat pomppii”. Näissä vitseissä koomikoiden käyttämä kieli oli nopeaa, mikä toi haastetta tulkille. Lähdekielen puhuja ja hänen käyttämä puhetapansa vaikuttavat molemmat suuresti siihen, kuinka helppo tulkin on ymmärtää puhujaa. Kuitenkin myös tahallisesti hidastettu puhe hidastaa suuresti tulkin tulkkausprosessia. Simultaanitulkkauksessa puheen tahti on muutenkin yleensä suhteellisen nopeaa, ja se tekee tulkkauksesta haasteellisen. (Saresvuo & Ojanen 1988, 84.)

Erityisesti puheen rytmitykseen ja painotukseen liittyvien vitsien kohdalla haasteltavat kritisoivat suomenkielisten vitsien sisältävän liikaa puhetta. Yhteyksiä asioiden välille koettiin vaikeaksi muodostaa. Vitsit koettiin melko lailla ”kuiviksi” ja visuaalisuutta tai vaihtoehtoisesti tarkennuksia sekavilta ja ristiriitaisilta tuntuviin juttuihin kaivattiin enemmän.

Tulkille tuli näissä vitseissä oleellisia poisjättöjä, mitkä vaikuttivat varmasti osaltaan myös vitsien ymmärrettävyyteen ja siihen, että asiayhteyksiä oli vaikea muodostaa. Tulkin toivottiin tuovan tulkkeeseen enemmän äänensävyjä ja tekevän vertailusta selkeämpää painotusten ja taukojen avulla. Yleisesti vertailua sisältävät vitsit koettiin epäselviksi. Tulkin pitää olla tilanteessa herkkä ja pystyä ennakkoon haistelemaan rytmiä, taukoja, äänensävyjä ja huomioida punch tulkkaukseen aivan kuten koomikko tekee esitykseensäkin. (Huhtala 2009, 42.)

Vitsissä ”Indiana Jones” vastaajat pohtivat vitsin ymmärrettävyyttä sitä kautta, tietävätkö he kyseisen hahmon vai eivät. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, ettei ymmärrä mitä hauskaa vitsissä oli, sillä hän ei tiennyt kyseistä elokuvaa. Kun vitsiä ajatellaan suomeksi, ei sen hauskuus välttämättä riipu Indiana Jones -hahmon tai elokuvien tuntemisesta. Toki ennakkotieto siitä, että kyseisissä elokuvissa sekä seikkailuelokuvissa yleensäkin etsitään kadonnutta kaupunkia, lisää vitsin haus-

kuutta. Toisaalta koomikko selittää tämän asian vitsin alussa, ja hauskan osuuden pitäisi piillä siinä kohdassa, jossa koomikko ihmettelee ironisesti kaupungin kadottamisen mahdottomuutta.

Monitulkintaisuutta sisältävät vitsit koettiin haasteellisimmiksi ymmärtää. Vastaa- jista kolme ilmoittivat, etteivät ymmärtäneet tähän kategoriaan luokiteltuja vitsejä lainkaan. Tutkimuksesta kävi ilmi, että viittomakielisille tuottaa hankaluuksia ym- märtää sellaisia suomalaisia vitsejä, joissa puhutaan asiasta, joka on ristiriidassa yleisten käsitysten tai silmillä nähtävien asioiden kanssa. Esimerkiksi vitsissä ”Yk- sisarvinen vrt. kyrpä otsassa”, eniten hämmennystä tuotti ”kyrvän sijainti otsassa”. Vaikka vitsi ja suomalaisen sanonnan merkitys selitettiin auki haastattelun lomas- sa, ihmeteltiin edelleen ”kuinka on mahdollista, että kyrpä on otsassa?”

Myös vitsi ”rinnat pomppii”, jossa hoikkavartaloinen mieskoomikko kertoo ylipaino- ongelmastaan ja huonosta kunnostaan, tuntui vastaajista omituiselta. Suomalai- sessa versiossa asiaa ei sanota suoraan, vaan kuulevien on mahdollista kuvitella mielessään lihava mies, ja nauraa sille, vaikka näkevät edessään hoikan miehen. Kuuroille tärkeää on se, mitä he silmillään näkevät. Jos vitsissä ei suoraan sanota lihavuudesta mitään, on se viitottava, jotta vitsistä tulisi viittomakielisille selkeäm- pi. Suomalaisissa vitseissä asiat sanotaan kiertämällä, jättäen kuulijalle tilaa oival- taa juttujen ydin. Kuurojen huumorissa taas näyttää pätevän sama kuin kuurojen kulttuurissa yleisestikin: asiat sanotaan suoraan, ei kautta rantain.

Vuorovaikutusta sisältävien vitsien vuorovaikutus -aspektit ymmärrettiin hyvin, mutta vitsit eivät liiemmin naurattaneet. Vitsissä ”Vaikeiden sanojen tulkkaus” kak- si vastaajista oivalsi koomikon kiusoittelevan tulkkaa. Tulkin ja koomikon yhteispe- lin aistiminen tuo parhaimman lopputuloksen yleisölle nautittavaksi. Tulkki voi olla koomikolle vain kommunikointiväline, mutta jos koomikko ymmärtää ottaa hyödyn irti tilanteesta hän voi käyttää tulkkaa myös uhrina, improvisaationlähteenä. (Huhta- la 2009, 54.) Vitsissä ”Yleisölle puhuminen, parisuhde” vain yhtä vastaajaa jäi häi- ritsemään kenelle koomikko puhuu.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että asioiden auki selittämisellä on suuri merkitys tul- katessa suomalaista stand up -komiikkaa suomalaiselle viittomakielelle. Erityisesti

suomenkieleen ja kulttuuriin väkevästi sidoksissa olevat vitsit sekä suomenkielettömät ja sanattomat vitsit vaativat auki selittämistä. Vitsin ”Yksisarvinen vrt. kyrpä otsassa” ymmärsivät ainoastaan iältään nuorimmat haastateltavat D ja E. Heidän mielestään vitsissä esiintyvän ”kyrpä otsassa” -ilmauksen merkitystä olisi voinut kuitenkin selittää paremmin viittomakieliselle yleisölle, kertomalla kyseessä olevan suomalaisen sanonnan, joka tarkoittaa samaa kuin ”harmittaa, vituttaa”.

Kuvailmaukset ja metaforat ovat tulkille hankalia käännettäviä, sillä ne ovat usein kieleen tai kulttuuriin sidonnaisia. Niille on vaikeaa löytää hetkessä sopiva vastine. Tulkin tulee varoa, ettei selittävä tulkkaus latista esitystä, eikä toisaalta kohdekieleen kulttuuriin kiinteästi liittyvä sanonta herätä turhaan hilpeyttä. Lujan rutiinin lisäksi tulkki tarvitsee tuekseen ison annoksen luovuutta. (Saresvuo & Ojanen 1988, 93-95.) Uskon, että viittomakielisen henkilön suomen kielen taito saattaa vaikuttaa huumorin välittymiseen.

Koomikot voivat käyttää vieraita kieliä osana esitystään, maustaa sitä instrumentaalimusiikilla tai käyttää ääntä jäljitteleviä ilmaisuja tuomaan vaihtelua esitykseen. (Huhtala 2009, 44.) Tällaisiin vitseihin tulkin olisi hyvä saada valmistautua etukäteen, sillä oppimani ja kokemusteni perusteella musiikkiesityksien työkaluna kääntäminen toimii tulkkausta paremmin. Vieraskielisiin ja sanattomiin vitseihin luokiteltu vitsi ei auennut kohdeyleisölle. Tähän vaikutti selkeästi tulkkauksen huono laatu, sillä tulkilla oli paljon poisjättöjä.

Yksi vastaajista arveli, etteivät musiikkiin liittyvät vitsit toimi viittomakielisessä huumorissa samalla tavalla kuin suomalaisessa huumorissa. Hankalia tulkattavia ovat myös ne hetket, jolloin puhuja on hiljaa, mutta hän välittää eleillään tai ilmeillään jotain tunnetilaa tai asiaa. Erityisesti viittomakielentulkkauksessa tämä korostuu. Tulkin tulisi tulkata myös tällainen sanaton tai ei-kielellinen informaatio. (Poyatos 1997, 254.)

Vastaajat arvioivat kuulevien ja kuurojen huumoria myös yleisesti. Vastaaja A vertaili kuurojen ja kuulevien huumoria seuraavasti:

Onko suomalaisessa stand up -komiikassa vitsin sisältö vai sen rakenne tärkeämpää? Viittomakielisessä stand upissa sisältö ei välttämättä ole avain nauramiseen. Minusta tuntuu, että se on enemmänkin se miltä koomikko näyttää, kuinka hän elehtii ja minkälaisia viittomavalintoja hän käyttää. Lopun punchlinea ei tarvita. Nämä vitsit tuntuvat minusta kuivilta, sillä kaipaisin enemmän visuaalisuutta, tai vaihtoehtoisesti tarkennuksia sisältöihin. Tulkin tulisi selittää juttuja auki enemmän. Vitsit tuntuvat ristiriitaisilta. Kuurot ovat tottuneet suoruteen. Ymmärrän kuitenkin, että siinä tapauksessa vastaan tulee viiveongelma, onhan koomikkojen tempo vauhdikas kautta linjan. Etukäteismateriaalin saaminen voisi tuoda helpotusta tulkille.

Vastaaja E vertasi suomenkielistä huumoria viittomakieliseen huumoriin puolestaan seuraavalla tavalla:

Vaikuttaa siltä kuin suomenkielisissä vitseissä pyrittäisiin nopeaan kerrontaan ja yllättävyyteen. Viittomakielisessä huumorissa sen sijaan keskitytään hartaammin aina yhteen kokonaisuuteen kerrallaan. Toivoisin Suomeen enemmän viittomakielisten omia stand up -esityksiä.

6.1 Luotettavuuden arviointia

Tutkimustuloksia ei voida yleistää koko kohderyhmää koskeviksi, sillä haastatteluaineisto on suhteellisen pieni. Tutkimuksen luotettavuutta vähentää se, ettei tutkimusmateriaalina käytettyjen videoiden tulkkaus laadullisesti vastaa pätevän tulkin tulkkaustasoa, sillä tulkin taidot ovat vielä kehitysvaiheessa. Tulkkauksen laatuun vaikutti lisäksi ennakkomateriaalin puute sekä kestoltaan pitkän ja luonteeltaan haastavan tulkkauksen tulkkaminen yksin. Tutkimuksen perusteella ei voida siis tehdä kovin suuria johtopäätöksiä.

Tuloksiin on saattanut vaikuttaa myös se, että aineiston tulkkina ja haastattelijana toimii sama henkilö. Tämä on saattanut vaikuttaa vastaajien haastattelukäyttäytymiseen. Tutkimus antaa kuitenkin osviittaa siitä, millaisia ajatuksia kohderyhmällä on suomalaisen stand up -komiikan toimivuudesta viittomakielelle tulkattuna, sekä tuo esiin yleisesti viittomakielisten näkemyksiä suomalaisen huumorin toimivuudesta viittomakielisessä kulttuurissa.

Lähtökohdat opinnäytetyön haastattelumateriaalina olevalle tulkkaukselle olivat siis melko haastavat, sillä ennakkomateriaalin saanti oli olematonta ja tulkkaus tapahtui ilman tulkkiparia. Mikäli nämä molemmat seikat olisivat toteutuneet, olisi tulkkaustratkaisuja voinut miettiä etukäteen tulkkiparin kanssa yhdessä. Tällainen tilanne olisi ollut tulkkauksen kannalta ideaali. Varsinkin loppupuolen vitseissä voi tulkin olemuksesta huomata väsymyksen. Tulkin olemukseen ja viittomavalintoihin vaikuttivat myös tilanteiden vuorovaikutuksellisuus ja yllätyksellisyys sekä tulkin henkinen lataus tilanteisiin.

7 LOPUKSI

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkimukseni kautta selvittää kuinka suomalainen stand up -komiikka toimii suomalaiselle viittomakielelle tulkattuna, sekä kuinka suomalainen huumori ja viittomakielinen huumori eroavat toisistaan. Kohderyhmälle teettämät haastattelut tuovat esiin esimerkkejä heidän kokemuksistaan stand up -komiikan toimivuudesta tulkattuna. Opinnäytetyössäni kerron myös tutkimuksen haastatteluaineistonani toimivan materiaalin synnystä syksyn 2010 Helsinki Comedy Festivalilla.

Tutkimuskysymykseeni ”voiko suomenkielistä stand up -komiikkaa tulkata suomalaiselle viittomakielelle?” koen löytäneeni selkeitä vastauksia. Suomenkielisen stand up -komiikan tulkkaaminen viittomakielelle on mahdollista, mutta erittäin haastavaa ilman etukäteisvalmistautumista. Etukäteisvalmistautumisen avulla tulkin on mahdollista pohtia tulkkaustratkaisujaan ja luoda vitseistä enemmän viittomakielisiä, jotta ne toimisivat kohdeyleisölle samalla tavalla kuin alkuperäiset vitsit kuulevalle yleisölle.

Huumori on hyvin kulttuurisidonnaista. Kuuroilla ja kuulevilla on omat kulttuurinsa, joten aina etukäteisvalmistautumisenkaan ei auta tulkin työskentelyyn stand up -komiikkaa ja huumoria tulkattaessa. Suomenkieliset vitsit eivät siis useimmiten toimi viittomakielisille samalla tavalla kuin kuuleville. Suomeen kaivattaisiin enemmän

kuurojen omaa stand up -komiikkaa ja kuuroja koomikoita. Suomessa viittomakielisten keskuudessa stand up -komiikka on vielä suhteellisen tuntematon taiteen muoto, verrattuna Amerikkaan ja muuhun Eurooppaan, jossa on kuuroja stand-up -koomikoita ja viittomakielisiä stand up -esityksiä.

Työssäni tutkitaan myös kuulevien ja kuurojen huumorin eroavaisuuksia, johon saatiin paljon selkeitä vastauksia. Kuurojen huumori ei ole puheeseen perustuvaa toisin kuin kuulevien huumori. Kuurojen huumorin koetaankin olevan visuaalisempaa ja hauskuus syntyy usein jo vähistä eleistä tai muutamista viittomista, joilla leikitellään vitsin aikana.

Visuaaliset vitsit sekä jutut, joissa koomikko käytti fyysistä liikehdintää, viihdyttivät viittomakielistä yleisöä eniten. Häiritseväenä pidettiin asioiden auki selittämättä jättämistä. Tulkin toivottiin keskittyvän tulkkausratkaisuihinsa enemmän viittomakielisyyteen ja asioiden kuvailuun. Kohdeyleisöä sekä tulkkia itseäänkin häiritsi lavalla aika ajoin toteutunut huono kuuluvuus. Koomikon puheesta oli usein hankala saada selvää. Tähän voisi auttaa tulkin korviin asetettavat kuulokkeet, joista koomikon puhe kantautuisi suoraan tulkin korviin.

Haastattelun ulkopuolelta nousi esiin kohdeyleisön kommentteja hienosta mahdollisuudesta osallistua stand up -komiikan live-esityksiin. Suomalaisen stand up -komiikan tulkkaamisesta viittomakielelle oltiin sitä mieltä, että se tarjosi aivan uudenlaisen ulottuvuuden viittomakielisille, jotka eivät ennen olleet kokeneet stand up -komiikan live-esityksiä. Esityksiin oltiin tyytyväisiä ja naurua kerrottiin irronneen melko paljon. Myös kuulevat kommentoivat tulkattuja esityksiä hauskoiksi. Osa kuulevista kertoi jopa saaneensa naurun aihetta enemmän katsoessa samalla tulkkia, vaikka ei viittomakieltä osannutkaan.

Helsinki Comedy Oy toimi opinnäytetyöni yhteistyökumppanina vain tutkimuksen haastatteluaineiston luomisen osalta. He tilasivat minulta ainoastaan viittomakielen tulkkauksen komediafestivaaleilla syksyllä 2010. Toimin osana festivaalin talkootiimiä. Halusin, että mainonnassa tuodaan esille se, että tulkkausta ei tee ammattitulkki vaan opiskelija. Yhteistyö tilaajan kanssa sujui hyvin. Sain jo keväällä 2010 tiedon siitä, millainen tulkkausaikataulu on ja keitä koomikoita tulkkaan. Myöhem-

min loppukesästä sain haltuuni koomikoiden yhteystiedot. Normaalisti videokuvaaminen stand up -komiikkaesityksissä on kielletty, mutta sain tarkoitukseen erikoisluvan.

Opinnäytetyön työstämisessä koin haastavana haastatteluaineiston toteuttamisen lisäksi aineiston analysoinnin ja jaottelun ryhmiin, mikä on tutkimuksen ydinasia. Työtäni vaikeutti myös se, että aiheesta on olemassa vain vähän tehtyä tutkimustyötä. Analyysin tulosten pohtiminen ja niiden perusteella johtopäätösten tekeminen sen sijaan oli selkeämpää. Viittomakieliset olivat selkeästi sitä mieltä, että suomalainen stand up -komiikka tulkattuna ei kutkuta heidän nauruhermojaan samalla tavalla kuin viittomakielinen huumori. Helsinki Comedy Festivaleilla järjestetyt tulkatut esitykset olivat kokeiluluontoisia. Tulkatut esitykset saivat hyvän vastaanoton ja viitotuille stand up -esityksille näyttäisi olevan kysyntää. Stand up -komiikan tulkkaminen viittomakielelle on kuitenkin haastavaa. Kuten jo aiemmin totesin, viittomakielinen stand up -komiikka toimisi luultavasti Suomessakin tulkattua stand up -komiikkaa paremmin.

Koen opinnäytetyöprosessin olleen hyödyllinen ja tarjonneen paljon mielenkiintoisia havaintoja stand up -komiikan tulkkamisesta sekä kuulevien ja kuurojen huumorin eroista. Uskon työn tarjoavan hyötyä viittomakielen tulkeille. Työ sisältää hyödyllistä tietoa siitä, millaisia asioita kannattaa ottaa huomioon huumoria tulkaessa. Uskon työn sisältävän tiedon tuovan tulkeille myös jonkinlaista huojennusta, sillä se tukee näkemystä siitä, ettei vitsin toimimattomuus viittomakielellä johdu tulkin riittämättömästä panostuksesta tai huonosta suorituksesta. Kysymys on yksinkertaisesti siitä, että suomenkieliset vitsit eivät toimi kuuroille samalla tavalla kuin kuuleville. Arvelen työn hyödyttävän myös tilaajaani Helsinki Comedy Oy:tä. Työ tarjoaa heille tietoa tulkauksesta yleensä sekä viihdyttävien esitysten tulkkamisen haastavuudesta. Työn kautta he saavat informaatiota siitä, millaisia asioita kannattaa huomioida tilatessaan tulkkia erilaisiin komediatapahtumiin.

Tutkimusta suomenkielisen stand up -komiikan toimivuudesta viittomakielelle tulkattuna voisi laajentaa tekemällä tutkimuksesta vieläkin kattavamman. Olisi mielenkiintoista huomata kuinka hyvin laajemmat tutkimukset aiheesta tukisivat teemmäni tutkimusta.

LÄHTEET

BBC News –Nottingham. Viitattu 18.4.2012.

http://news.bbc.co.uk/local/nottingham/hi/people_and_places/newsid_9367000/9367878.stm

Cokely, Dennis 1992. Interpretation: A sociolinguistic model. Burtonsville: Linstok Press.

Deaf Humor. Viitattu 16.4.2012.

<http://www.lifepprint.com/asl101/pages-layout/humor.htm>

Deaf World Missions. Viitattu 15.3.2012.

<http://deafworldmissions.wordpress.com/2007/09/19/some-differences-between-deaf-and-hearing-worlds/>

Harve, Mari 2000. Translating Humorous Culture-Bound Texts: a case study. Humanistinen tiedekunta. Käännöstieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Hirsjärvi, S. & Hurme H. 2001 Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2000. Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Homi, Päivi 1992. Huumori osana kuurojen kulttuuria. Turun yliopisto. Licensiaatintyö.

Huhtala, Nina 2009. Hand up -komiikkaa. Stand up -komiikan tulkkaustilanteen problematiikkaa. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi 2006. Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn-Lectura, Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Karlsson, Fred 1998. Yleinen kielitiede. Helsinki: Yliopistopaino.

Kinnunen, Aarne 1994. Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys. Juva: WSOY.

Korhonen, Riina 2010. Kuka nauraa ja miksi? Tutkimus suomalaisesta stand up -komiikan yleisöstä. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Koski, Maria 2002. Tulkkaus televisiossa viittomakielen tulkin näkökulmasta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Lehtinen, Niina & Niemelä, Sanni 2011. Huumorin kääntäminen viittomakielelle näytelmässä Ideaparkki. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Poyatos, Fernando 1997. The reality of multichannel verbal-nonverbal communication in simultaneous and consecutive interpretation. Teoksessa: Nonverbal Communication and Translation, toim. Poyatos, Fernando. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Suomalaisen viittomakielen kääntäminen ja käännösteoriat. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä – viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 115-120.

Saresvuo, Johanna & Ojanen, Sirkka-Liisa. 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki: Painokaari Oy.

Selin, Pirkko 2001. Hyvään käytäntöön. Viittomakielentulkausta parityönä Käpylän iltaoppikoulussa. Helsingin yliopisto/Palmenia. Kuurojen Liitto ry. Aikuiskouluttajan PD-ohjelma. Tutkimushanke.

Seppälä, Suvi & Äärynen Mikko 2000. Kuurojen huumorin pilat ja palat. Turun kristillinen opisto. Opinnäytetyö.

Stewart D. A., Schein J. D & Cartwright B. E. 1998. Sign Language Interpreting Exploring Its Art and Science. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Suomen kielen perussanakirja. 1990. Ensimmäinen osa. A-K. Helsinki: Painatuskeskus

Suomen viittomakielen tulkit Ry. Viitattu 17.4.2012.

<http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit-suomessa/ammatti/viittomakielen-tulkin-ammattisaannosto/>

The World of deaf humor. Viitattu 19.4.2012.

<http://theinterpretersfriend.org/misc/humr/world-of-deaf.html>

Toikka, Markku & Vento, Maritta 2000. Ala naurattaa! : stand up -komedian käsikirja. Helsinki: Like.

Vilenius, Maijastiina & Jarla Pertti 2011. Minä sinulle homonyymit näytän! Kielellinen leikkittely Pertti Jarlan Fingerpori-sarjakuvassa. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2011.

Wadensjö, Cecilia. 1992. Interpreting as interaction. Motala: Kanaltryckeriet.

Wickström, Andre 2005. Das Humoristische Manifest. Suom. Järvinen, Viia. Juva: WSOY.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelua ohjanneet kysymykset

1. Ymmärsitkö vitsin idean? Miksi ymmärsit/et ymmärtänyt vitsiä?
2. Pidotko vitsistä? Miksi pidit/et pitänyt siitä?
3. Mikä vitsissä oli epäselvää/selkeää?
4. Mikä tulkkeessa on epäselvää/selkeää?
5. Onko kuurojen ja kuulevien huumorissa eroja? Minkälaisia?
6. Kuinka vitsit toimisivat paremmin viittomakielisille?